FIL-PRIM’AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

(Sede Kostituzzjonali)

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM, il-Ħamis, 9 ta’ Marzu, 2017

Kawża Numru 12 (Kost.)

Rik. Nru. 27/07JRM

Tafarra Besabe **BERHE**

vs

KUMMISSARJU TAL-PULIZIJA bħala Uffiċjal Prinċipali tal-Immigrazzjoni u l-Ministru tal-Ġustizzja u l-Intern

Il-Qorti:

Reġgħet rat ir-Rikors imressaq fit-8 ta’ Mejju, 2007, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, ir-rikorrent talab li l-Qorti (a) tiddikjara li ż-żamma tiegħu f’ċentru ta’ detenzjoni tikser id-drittijiet fundamentali tiegħu

kif imħarsa fl-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Kostituzzjoni") u l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni (Ewropeja) għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Konvenzjoni"); (b) tiddikjara li dik iż-żamma fil-kundizzjonijiet imfissrin minnu tammonta għall-ksur tad-drittijiet fundamentali tiegħu għall-finijiet tal-artikolu 3 tal-Konvenzjoni u l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni; u (ċ) biex tagħti l-provedimenti, ordnijiet u rimedji kollha li jidhrulha xierqa u neċessarji fil-konfront tiegħu, sabiex jitħarsu l-jeddijiet tiegħu "fosthom, u mhux limitatament, il-ħelsien immedjat mid-detenzjoni";

Rat it-Tweġiba mressqa mill-intimati fl-10 ta' Mejju, 2007, li biha laqgħu għat-talbiet tar-rikorrent billi, fl-ewwel lok, qalu li huwa naqas li jdur għar-rimedji ordinarji li seta' jieħu taħt l-artikolu 25A tal-Att tal-1970 dwar l-Immigrazzjoni[1], li jipprovdu sewwasew għal ċirkostanzi bħal dawk li kien jinsab fihom ir-rikorrent. Fil-mertu, l-intimati jgħidu li ladarba r-rikorrent huwa immigrant ipprojbit, huwa qiegħed jinżamm skond il-liġi u l-Istat għandu dritt iżommu b'dak il-mod. B'mod partikolari, jgħidu li ż-żamma tar-rikorrent ma tiksirx l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni u l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni għaliex iż-żamma tiegħu tinkwadra ruħha fl-eċċezzjonijiet maħsubin fl-istess imsemmija artikoli, jiġifieri taħt l-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni u l-artikolu 34(1)(j) tal-Kostituzzjoni. Filwaqt li lanqas ma jista' jingħad li seħħ xi ksur tal-artikolu 3 tal-Konvenzjoni jew l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni, għaliex it-trattament mogħti lir-rikorrent kien bħal dak mogħti lid-detenuti l-oħrajn, jiġifieri wieħed uman u bir-rispett li jistħoqqlu, tenut kont taċ-ċirkostanzi kollha relattivi għas-sitwazzjoni tiegħu;

Rat id-degriet tagħha tal-10 ta' Mejju, 2007, li bih, fost l-oħrajn, ordnat li qabel kull ħaġa oħra kellha titqies l-ewwel eċċezzjoni preliminari u li s-smigħ tal-kawża jsir fl-ilsien ingliż safejn jirrigwarda l-ġbir tal-provi;

Rat is-sentenza tagħha tal-20 ta' Ġunju, 2007[2], li biha u għar-raġunijiet hemm imfissra, ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni u iddikjarat li hija kien fi ħsiebha twettaq is-setgħa tagħha li tisma' l-każ;

Rat id-degriet tagħha tat-3 ta' Lulju, 2007[3], li bih ċaħdet talba magħmula mill-intimati b'rikors tagħhom tat-28 ta' Ġunju, 2007, biex jitħallew jappellaw mis-sentenza fuq imsemmija;

[1]Att IX tal-1970 (Kap 217 tal-Liġijiet ta' Malta)
[2] Paġġ. 125 sa 134 tal-proċess
[3] Paġ. 142 tal-proċess

Semgħet ix-xhieda mressqa mill-partijiet;

Rat il-verbal tas-smigħ tat-22 ta' Novembru, 2007[4], li bih l-avukati tal-partijiet iddikjaraw li fis-17 ta' Ottubru, 2007, ir-rikorrent kien inħeles mid-detenzjoni sakemm tinstema' u tinqata' l-applikazzjoni mressqa minnu għall-għoti ta' *status* ta' rifuġjat;

Rat id-dokumenti mressqa mill-partijiet;

Aċċediet fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni fil-preżenza tal-partijiet u l-avukati rispettivi tagħhom[5];

Rat id-degriet tagħha tat-8 ta' Mejju, 2008[6], li bih tat żmien lill-partijiet biex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mir-rikorrent fit-2 ta' Lulju, 2008[7];

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-inimati fit-28 ta' Awwissu, 2008[8];

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Semgħet it-trattazzjoni ulterjuri tal-avukati tal-partijiet;

Rat id-degrieti tagħha li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni ta' lment dwar ksur ta' jeddijiet fundamentali. Ir-rikorrent wasal Malta b'mod irregolari u nżamm f'ċentru ta' detenzjoni għal immigranti ipprojbiti. Qal li l-kundizzjonijiet li kien qed jinżamm fihom kienu jiksru l-jedd tiegħu għal ħarsien minn trattament inuman, u għaliex il-fatt li dam ix-xhur jinżamm detenut, ġarrab ksur tal-jedd ieħor

[4] Paġ. 499 tal-proċess
[5] Paġġ. 519 sa 526 tal-proċess
[6] Paġ. 544 tal-proċess
[7] Paġġ. 549 sa 572 tal-proċess
[8] Paġġ. 573 sa 587 tal-proċess

fundamentali li jkun imħares minn arrest jew detenzjoni arbitrarji. Talab li jingħata rimedju għal dik il-qagħda li kien jinsab fiha, magħdud il-ħelsien tiegħu minnufih. Ir-rikorrent jgħid li kien ilu jinżamm fiċ-ċentru ta' detenzjoni sa minn mindu wasal f'Malta f'Ottubru tal-2006. Huwa nħeles fis-17 ta' Ottubru, 2007, mal-għeluq tas-sena mill-wasla tiegħu f'Malta;

Illi għall-azzjoni tar-rikorrent, l-intimati laqgħu billi ċaħdu li r-rikorrent ġarrab xi ksur ta' xi jedd fundamentali tiegħu, kif jallega, u żiedu jgħidu li kien l-istess rikorrent li ġab b'idejh il-qagħda li jinsab fiha għaliex kellu rimedju li ma nqediex bih. Għalhekk, huma qalu li l-Qorti messha tagħżel li ma twettaqx is-setgħat speċjali tagħha għaliex ir-rikorrenti jmissu l-ewwel ifittex dak ir-rimedju qabel ma jressaq kawża bħal din. Fil-mertu, laqgħu billi qalu li ladarba r-rikorrent kien immigrant ipprojbit, huwa kien qiegħed jinżamm skond il-liġi u l-Istat għandu dritt iżommu b'dak il-mod. B'mod partikolari, qalu li ż-żamma tar-rikorrent ma tiksirx la l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni u lanqas l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni għaliex iż-żamma tiegħu tinkwadra ruħha fl-eċċezzjonijiet maħsubin fl-istess imsemmija artikoli, jiġifieri taħt l-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni u l-artikolu 34(1)(j) tal-Kostituzzjoni. Filwaqt li lanqas ma jista' jingħad li seħħ xi ksur tal-artikolu 3 tal-Konvenzjoni jew l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni, għaliex it-trattament mogħti lir-rikorrent kien bħal dak mogħti lid-detenuti l-oħrajn, jiġifieri wieħed uman u bir-rispett li jistħoqqlu, tenut kont taċ-ċirkostanzi kollha relattivi għas-sitwazzjoni tiegħu;

Illi din il-Qorti ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-intimati b'sentenza mogħtija fl-20 ta' Ġunju, 2007;

Illi l-fatti rilevanti li joħorġu mill-atti tal-kawża juru li r-rikorrent twieled f'Asmara fl-Eritrea fl-1983 fi ħdan familja ta' twemmin nisrani. Minħabba li kien jaqdi l-funzjoni ta' predikatur fil-Knisja Pentekostali, kien persegwitat f'pajjiżu mnejn fl-aħħar ħarab f'Mejju tal-2005[9];

Illi mill-Eritrea mar is-Sudan, imma minħabba twemminu, tkeċċa u ntbagħat il-Libja u, wara li qatta' madwar sena hemmhekk u ma kienx imħares biżżejjed, qatagħha li jitlaq minn hemm ukoll u twassal Malta bil-baħar fis-17 ta' Ottubru, 2006, meta d-dgħajsa li kien riekeb fuqha r-rikorrent u oħrajn talbet l-għajnuna u huwa ttella' abbord il-bastiment

[9] Xhieda tar-rikorrent f'paġ. 180 tal-proċess

"*Bella III*" li ta l-għajnuna madwar sebgħin (70) mil nawtiku fin-nofsinhar ta' Malta[10];

Illi mal-wasla tiegħu f'Malta, hu u kull min kien fuq l-imsemmija dgħajsa u kien għadu ħaj (għaliex ir-rikorrent jgħid li matul il-vjaġġ xi wħud mill-passiġġieri għerqu[11]) ngħata reġistrazzjoni[12] u ttieħed fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni f'Lyster Barracks f'Ħal Far, li dak iż-żmien kien ilu madwar ħames (5) snin li beda jintuża bħala ċentru fejn jinżammu xi immigranti li jkunu waslu f'Malta[13]. Minħabba li r-rikorrent ma kellux indirizz fejn imur, inħarġet ordni ta' tneħħija tiegħu minn Malta dakinhar li wasal[14]. Għall-bidu, tqiegħed f'kamra numru tlieta (3) fi Blokka "B" tal-Kwartieri. Wara xi żmien tal-wasla tiegħu f'Malta, f'Ġunju tal-2007[15], ir-rikorrent tqiegħed fit-taqsima tat-tined ("*tent compound*") u mhux aktar fil-binja taċ-Ċentru[16];

Illi ftit jiem wara l-wasla tiegħu f'Malta, ir-rikorrent ħarab miċ-Ċentru tad-Detenzjoni u nqabad fiċ-Ċentru l-Miftuħ tal-Marsa fit-2 ta' Novembru, 2006, u ttieħed lura fil-Lyster Barracks[17];

Illi fil-25 ta' Ottubru, 2006[18], ftit jiem wara li wasal Malta, u minħabba li kien mgħarraf bl-ordni għat-tneħħija tiegħu minn Malta, huwa talab lill-Kummissarju għar-Rifuġjati biex jikkunsidra li jingħata kenn ("*asylum*"). Billi t-talbiet jitqiesu skond id-data ta' meta l-persuna tkun waslet f'Malta u billi qabel it-talba tar-rikorrent kien hemm 'il fuq minn tliet mitt (300) talba oħra tistenna l-istħarriġ, l-applikazzjoni tiegħu bdiet tieħu ż-żmien u sa seba' (7) xhur wara l-wasla tiegħu f'Malta lanqas biss kien għadu ssejjaħ għall-intervista mill-Kummissarju għar-Rifuġjati;

Illi fit-8 ta' Mejju, 2007, fetaħ din il-kawża;

Illi fit-13 ta' Settembru, 2007, saritlu l-ewwel intervista mill-Uffiċċju tal-Kummissarju għar-Rifuġjati u mal-għeluq tas-sena mill-wasla tiegħu f'Malta, fis-17 ta' Ottubru, 2007, huwa nħeles miċ-Ċentru ta' Detenzjoni u għal xi żmien baqa' jgħix f'Malta billi fit-8 ta' April, 2008[19], il-Kummissarju

[10] Xhieda tal-Ispettur Mary Edel Camilleri f'paġġ. 112 – 3 tal-proċess
[11] Xhieda tiegħu f'paġ. 180 tal-proċess
[12] Ara Dok "EMC2", f'paġ. 19 tal-proċess
[13] Xhieda tal-Kul. Brian Gatt f'paġ. 161 tal-proċess
[14] Dok "EMC1", f'paġ. 18 tal-proċess
[15] Dok "NHA", f'paġ. 540 tal-proċess
[16] Xhieda tal-Kul. Brian Gatt f'paġ. 166 tal-proċess
[17] Xhieda ta' Lgt. Neil Hampton f'paġ. 547 tal-proċess
[18] Xhieda ta' Mario Guido Friggieri f'paġġ. 146 – 7 tal-proċess
[19] Dok "AA" f'paġ. 543 tal-proċess

tar-Rifuġjati irrakkomanda li r-rikorrent jingħata Ħarsien Umanitarju Provviżorju għal żmien li jiġġedded ta' sena biex jista' jibqa' f'Malta;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet ta' natura legali marbutin mal-każ, jidher li l-azzjoni tar-rikorrent tinbena fuq ilment ta' ksur ta' żewġ jeddijiet tiegħu fondamentali: il-jedd li ma jinżammx arrestat b'mod arbitrarju, u l-jedd li ma jingħatax trattament inuman u degradanti;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi biex tistħarreġ dawn iż-żewġ ilmenti fl-ordni li ressaqhom ir-rikorrent;

Illi għar-rigward tal-**ilment dwar il-ksur tal-jedd li ma jkunx arrestat b'mod arbitrarju** ir-rikorrent jistrieħ kemm fuq id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u kif ukoll dawk tal-artikolu 5 tal-Konvenzjoni;

Illi għal dak li jirrigwarda l-partijiet rilevanti għall-każ li għandna quddiemna, l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni jipprovdi li:

"*(1) Ħadd ma għandu jiġi pprivat mil-liberta' personali tiegħu ħlief kif jista' jkun awtorizzat b'liġi fil-każijiet li ġejjin: ....*

"*(j) sabiex jiġi evitat id-dħul illeġittimu ta' dik il-persuna f'Malta, jew sabiex tiġi effettwata l-espulsjoni, l-estradizzjoni jew it-tneħħija leġittima oħra ta' dik il-persuna minn Malta jew it-teħid ta' proċeduri dwar hekk jew sabiex tiġi mrażżna dik il-persuna waqt li tkun qed tiġi mgħoddija minn Malta fil-kors ta' l-estradizzjoni jew it-tneħħija tagħha bħala priġunier misjub ħati minn pajjiż għal ieħor; ...*"

"*(2) Kull min ikun arrestat jew detenut għandu jiġi informat, fil-ħin tal-arrest jew detenzjoni tiegħu, f'ilsien li huwa jifhem, bir-raġunijiet ta' l-arrest jew detenzjoni tiegħu:...*"

"*(3) Kull min jiġi arrestat jew detenut – (a) sabiex jinġieb quddiem qorti fl-esekuzzjoni ta' l-ordni ta' qorti; jew (b) fuq suspett raġonevoli li jkun ikkommetta, jew li jkun sejjer jikkommetti, reat kriminali, u li ma jiġix meħlus, għandu jinġieb quddiem qorti mhux aktar tard minn tmienja u erbgħin siegħa wara; u jekk xi ħadd arrestat jew detenut f'xi każ bħal dak li huwa msemmi fil-paragrafu (b) ta' dan is-sub-artikolu ma jiġix iġġudikat fi żmien raġonevoli, f'dak il-każ, bla ħsara għal kull proċeduri oħra li jistgħu jinġiebu kontra tiegħu, huwa għandu jiġi meħlus*

jew bla kondizzjoni jew b'kondizzjonijiet raġonevoli magħduda b'mod partikolari dawk il-kondizzjonijiet li jkunu meħtieġa raġonevolment biex jiġi żgurat li huwa jidher f'data aktar tard għall-kawża jew għall-proċeduri preliminari għall-kawża; ";

"*(4) Kull min ikun arrestat jew detenut illegalment minn xi persuna oħra jkollu dritt għal kumpens għal hekk minn dik il-persuna*";

Illi, min-naħa l-oħra, għal dak li jirrigwarda l-partijiet rilevanti għall-każ li għandna quddiemna, l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni jipprovdi li:

"(1) *Kulħadd għandu d-dritt għal-libertà u għas-sigurtà tal-persuna.*

Ħadd ma għandu jiġi pprivat mil-libertà tiegħu ħlief fil-każijiet li ġejjin u skond il-proċedura preskritta bil-liġi:

.. .. .. (f) l-arrest jew detenzjoni skond il-liġi ta' persuna biex jiġi evitat li tidħol mingħajr awtorita' fil-pajjiż jew ta' persuna li kontra tagħha tkun qed issir kawża għad-deportazzjoni jew għall-estradizzjoni;

"*(2) Kull min ikun arrestat għandu jiġi nfurmat minnufih, f'lingwa li jifhem, dwar ir-raġunijiet ta' l-arrest tiegħu u dwar kull akkuża kontra tiegħu.*

.. .. ..

"*(4) Kull min ikun ipprivat mil-libertà tiegħu b'arrest jew detenzjoni jkollu dritt li jagħmel proċeduri biex il-legalità tad-detenzjoni tiegħu tiġi deċiża malajr minn qorti u l-libertà tiegħu tiġi ordnata jekk id-detenzjoni ma tkunx skond il-liġi.*

"*(5) Kull min ikun vittma ta' arrest jew detenzjoni bi ksur tad-disposizzjonijiet ta' dan l-Artikolu jkollu dritt esegwibbli għal kumpens*";

Illi l-jedd ta' ħelsien minn żamma arbitrarja huwa jedd fundamentali tal-bniedem li jgħodd għal kulħadd[20]. Huwa miżmum li biex arrest jitqies arbitrarju, irid ikun wieħed li jikser xi waħda minn dawk il-kwalitajiet li jagħmluh arrest legali. Biex arrest ikun wieħed legali, jeħtieġ li jkun wieħed li jaqa' taħt xi waħda mill-kategoriji speċifikati fil-Kostituzzjoni jew

[20] Q.E.D.B. (GC) **12.9.2012** fil-kawża fl-ismijiet ***Nada vs Svizzera*** (Applik. Nru. 10593/08) § 224

fil-Konvenzjoni, u li jkun ukoll skond "il-proċedura preskritta bil-liġi". F'dan ir-rigward, ingħad li dan ifisser li "*the deprivation of liberty must be imposed in conformity with the substantive and procedural rules of the applicable national law*"[21] u li ma jkunx wieħed imwettaq b'mod arbitrarju[22]. Iċ-ċirkostanzi li jissemmew kemm fil-Kostituzzjoni u kif ukoll fil-Konvenzjoni huma l-eċċezzjonijiet waħdanin u tassattivi li taħthom persuna tista' tiċċaħħad mill-ħelsien tagħha[23];

Illi l-każijiet maħsuba fl-artikolu 5(1) tal-Konvenzjoni, ħlief għall-ewwel ċirkostanza, kollha japplikaw f'kuntest fejn ma jkunx għad hemm kundanna definittiva u fejn ir-raġunijiet maħsuba għaċ-ċaħda tal-liberta' tal-persuna huma kollha "kawtelatorji" għal xi għan jew ieħor marbut mal-ordni pubbliku. Għalhekk ingħad li dawk iċ-ċirkostanzi għandhom jingħataw tifsira ristretta għall-aħħar u m'għandhom bl-ebda mod jitwessgħu b'tiġbid jew b'analoġija, għaliex ilkoll jimmilitaw kontra l-prinċipju li l-bniedem huwa meqjus innoċenti sakemm ma jkunx instab ħati[24], u kif ukoll tal-prinċipju konvenzjonali ewlieni li l-ħelsien tal-bniedem jirbaħ fuq kollox;

Illi ż-żewġ testi tal-liġi, kemm dak tal-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u kemm dak tal-artikolu 5 tal-Konvenzjoni (li għandhom xebh kbir bejniethom) jisħqu dwar il-legalita' tal-arrest jew żamma, ukoll f'dawk iċ-ċirkostanzi tassativi li jitqiesu bħala l-eċċezzjoni għar-regola. Din il-legalita' hija marbuta mal-eżistenza ta' dispożizzjoni fil-liġi li tippermetti arrest jew żamma bħal dik. Għalhekk, fil-fehma ta' din il-Qorti, l-ewwel kriterju li għandu jiġi soddisfatt hu dak li jkun hemm dispożizzjoni espressa tal-liġi li tkopri sitwazzjoni bħal dik;

Illi fil-liġi tagħna, is-setgħat tal-Pulizija li żżomm persuna li tkun waslet f'Malta b'mod "irregolari" huma stabbiliti mid-dispożizzjonijiet tal-artikolu 14(2) tal-Att dwar l-Immigrazzjoni;

Illi huwa miżmum li ż-żamma mill-awtoritajiet ta' persuna li tidħol jew tipprova tidħol f'pajjiż mhux kif trid il-liġi hija prerogattiva tal-Istat[25], u li ż-żamma ta' persuna li tkun trid tidħol f'pajjiż ieħor tista' tkun kompatibbli ma' żamma mħarsa taħt l-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni, ukoll jekk dik il-

[21] Van Dijk, van Hoof, van Rijn, Zwaak Theory & Practice of the European Convention on Human Rights (4th. Edit, 2006), § 9.4.1, pġ. 463
[22] *Op. cit.* pġ. § 9.4.7 f'pġ 481
[23] Q.E.D.B. **1.7.1997** fil-kawża fl-ismijiet ***Giulia Manzoni vs Italja*** (Applik. Nru. 19218/91) § 25
[24] Art. 34(3) tal-Kostituzzjoni u art. 6(2) tal-Konvenzjoni
[25] Q.E.D.B. **22.5.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Sadaykov vs Bulgarija*** (Applik. Nru. 75157/01) §§ 20 – 2

persuna tkun qiegħda tfittex kenn fil-pajjiż li fih tipprova tidħol[26]. Imma hekk kif persuna bħal dik tinżamm mill-awtoritajiet kompetenti tal-Istat, iridu jitħarsu l-kundizzjonijiet li jħallu li dik id-detenzjoni ma ssirx waħda arbitrarja jew illegali;

Illi r-rikorrent jgħid li ż-żamma tiegħu kienet waħda li għaliha ma jgħoddux id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni, u għalkemm għall-bidu setgħet kienet waħda skond il-liġi, malli għadda ċertu żmien ma baqgħetx legali aktar. Ir-rikorrent jgħid li hekk kif nieda t-talba tiegħu biex jingħata kenn taħt l-artikolu 10 tal-Att dwar ir-Rifuġjati[27], il-proċess tat-tneħħija tiegħu minn Malta twaqqaf għaliex dan kienet tgħidu l-liġi nnifisha. Għalhekk iż-żamma tiegħu matul iż-żmien li l-awtoritajiet kienu qegħdin jikkunsidraw it-talba tiegħu biex jingħata kenn f'Malta kien jikkostitwixxi arrest li ma kienx imħares bil-liġi, ladarba ma seta' jittieħed l-ebda pass biex huwa jitneħħa minn Malta sakemm idum għaddej il-proċess tat-talba tiegħu. Huwa jgħid li ma kienx skond il-liġi li jinżamm f'detenzjoni sakemm it-talba tiegħu biex jingħata kenn f'Malta tkun qiegħda tinstema';

Illi r-rikorrent iżid jgħid li d-detenzjoni tiegħu fiċ-Ċentru kisret ukoll il-liġi minħabba li l-proċeduri biex titqies it-talba tiegħu biex jingħata kenn f'Malta ħadu żmien aktar minn dak li huwa raġonevoli, u li t-tul ta' żmien li dam miżmum sakemm imqar beda jinstema' l-każ tiegħu mill-awtoritajiet ġab dik iż-żamma waħda irraġonevoli u mhux proporzjonata. Il-fatt li dik iż-żamma setgħet titqies legali skond il-liġi ta' Malta ma jfissirx li ma setgħetx kienet waħda arbitrarja taħt il-Konvenzjoni[28]. Fuq kollox, ma ntweriex mill-intimati li ż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni kienet marbuta mal-istess proċeduri jew li kienet meħtieġa sabiex ikunu jistgħu jitmexxew 'il quddiem;

Illi ma' dawn is-sottomissjonijiet, ir-rikorrent seħaq ukoll fuq il-fatt li l-proċeduri li ried jieħu biex jitlob kenn f'Malta ma kinux 'aċċessibbli u preċiżi biżżejjed' u lanqas ma kienu jagħtu li wieħed jistħarreġ is-siwi tagħhom quddiem qorti indipendenti u imparzjali. Dan minbarra li ż-żmien ta' sena bħala limitu li persuna kienet tinżamm detenuta f'Ċentru ma kienx stabilit minn liġi, imma minn deċiżjoni amministrattiva fil-qafas tal-politika ('*policy*') tal-amministrazzjoni ta' dak iż-żmien. Tenna wkoll li

---

[26] Q.E.D.B. **25.6.1996** fil-kawża fl-ismijiet ***Amuur vs Franza*** (Applik. Nru. 19776/92) § 50
[27] Dan l-artikolu tneħħa mill-Kap 420 mal-bidliet li ddaħħlu fil-liġi bl-art. 8 tal-Att VII tal-2008
[28] Q.E.D.B. **29.1.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Saadi vs Renju Unit*** (Applik. Nru. 13229/03) § 67

l-fatt li l-awtoritajiet Maltin ma setgħux ilaħħqu mal-għadd ta' talbiet għal kenn li bdew isiru minn bosta mill-immigranti li kienu waslu f'Malta f'dak iż-żmien ma hijiex skuża tajba li tiġġustifika d-dewmien fit-tmexxija u s-smigħ tat-talba tiegħu u li dawn in-nuqqasijiet iġibu fix-xejn kull ħjiel ta' raġonevolezza fid-detenzjoni tiegħu;

Illi, b'żieda ma' dan kollu, ir-rikorrent jgħid ukoll li ż-żamma tiegħu kienet tikser id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 5(2) tal-Konvenzjoni[29] billi fl-ebda waqt wara l-wasla tiegħu f'Malta ma ngħata t-tagħrif dwar ir-raġuni għalfejn inżamm magħluq fiċ-Ċentru. L-ordni tat-tneħħija minn Malta li ngħatatlu minnufih mal-wasla tiegħu f'Malta ma setgħetx kienet aktar ir-raġuni għalfejn inżamm magħluq fiċ-Ċentru, ladarba kien ressaq talba biex jingħata kenn. Minn dakinhar 'il quddiem ma ngħatatlux raġuni tajba għaliex baqa' jinżamm bħallikieku kien sejjer jitkeċċa minn Malta;

Illi, fl-aħħarnett, ir-rikorrent jilminta li ż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni tikser ukoll id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 5(4) tal-Konvenzjoni għaliex ma kellu l-ebda rimedju mħaffef jew effettiv biex iressaq l-ilment tiegħu dwar iż-żamma tiegħu quddiem qorti imparzjali u indipendenti li setgħet tqis il-każ tiegħu bla dewmien. Ma' dan żied jgħid ukoll li persuna fil-qagħda tiegħu ma tingħatax lanqas is-servizz ta' għajnuna legali jekk ma tkunx tista' tħallas għaliha u dik l-għajnuna li tingħata tgħodd biss fl-istadju tal-appell minn deċiżjoni sfavorevoli li ma tilqax talba tagħha għall-għoti ta' kenn;

Illi, min-naħa tagħhom, jiċħdu li d-detenzjoni tar-rikorrent saret jew kienet bi ksur tal-liġi jew li kienet waħda arbitrarja. Iżidu li r-rikorrent kellu kull jedd li jressaq l-ilmenti tiegħu quddiem il-Bord tal-Appelli dwar l-Immigrazzjoni u nqeda b'dawk ir-rimedji. Saħqu li ż-żamma tar-rikorrent fiċ-Ċentru kienet toqgħod kemm ma' dak li jipprovdi l-artikolu 34(1)(j) tal-Kostituzzjoni u kif ukoll l-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni. Huma jgħidu li l-jedd li l-Istat iżomm persuna milli tidħol b'mod irregolari fit-territorju tiegħu huwa magħruf ukoll minn Konvenzjonijiet oħrajn internazzjonali[30] u li lanqas jillimitaw iż-żmien li tali żamma tista' ttul;

Illi huma jwarrbu l-argument tar-rikorrent li għaliex huwa ressaq talba għall-għoti ta' kenn f'Malta b'daqshekk l-Ordni ta' Tneħħija kien tħassar: dak l-Ordni baqa' fis-seħħ għaliex, minkejja t-talba li jingħata kenn

[29] Li jixbah ukoll dawk tal-artikolu 34(2) tal-Kostituzzjoni
[30] Isemmu l-art. 9 tal-Konvenzjoni tal-Ġnus Magħquda (Ġinevra) dwar l-Istat tar-Rifuġjati (28.7.1951)

f'Malta, xorta waħda baqa' immigrant irregolari u ma kienx f'qagħda li jmantni lilu nnifsu bla ma jkun ta' piż fuq Malta. Huma jgħidu li ż-żamma ta' sena f'Ċentru ta' Detenzjoni toħroġ mit-tħaddim ta' Direttiva Komunitarja li Malta adottat fil-liġi tagħna[31] u trid titqies fil-qafas tal-ġrajjiet li kienu għaddejjin fiż-żmien li r-rikorrent inġab f'Malta, meta l-għadd ta' persuni li bħalu waslu f'Malta kien qabeż kull previżjoni;

Illi l-intimati jiċħdu wkoll li ż-żamma tar-rikorrent kienet waħda arbitrarja għaliex kienet imwettqa b'bona fidi f'kull stadju tal-proċess u kienet marbuta sfiq mat-tħassib li immigrant irregolari ma jitħalliex jidħol f'Malta jekk mhux skond il-liġi u b'mod regolari. Huma jaraw il-bona fidi tal-awtoritajiet fil-fatt li, sa mill-wasla tiegħu f'Malta, ir-rikorrent ingħata tagħrif miktub u li seta' jifhem dwar il-jeddijiet li kellu, wkoll biex jitlob li jingħata kenn f'Malta u li l-proċess tmexxa bla tnikkir hekk kif it-talba tiegħu twasslet lill-Bord, fiċ-ċirkostanzi rejali ta' bosta talbiet li saru minn ħaddieħor fl-istess żminijiet u li l-istess Bord kien mistenni li jipproċessa bir-reqqa mistennija u bir-riżorsi li kellu. Huma għalhekk iqisu li ż-żamma tar-rikorrent lanqas setgħet kienet waħda li tikser l-artikolu 34(2) tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 5(2) tal-Konvenzjoni;

Illi fl-aħħarnett, l-intimati jgħidu li r-rikorrent ma jistax iserraħ l-ilment tiegħu fuq ksur tal-artikolu 34(3) tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 5(4) tal-Konvenzjoni, ladarba huwa nħeles mid-detenzjoni saħansitra matul iż-żmien li kienet miexja din il-kawża. Minkejja dan, huma jgħidu li r-rikorrent kellu dejjem jedd ta' aċċess għal qorti biex tistħarreġ u tiddeċiedi dwar il-legalita' taż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru;

Illi minħabba li r-rikorrent qasam l-ilment tiegħu dwar ksur ta' jedd għall-ħelsien mill-arrest arbitrarju fuq tliet dispożizzjonijiet, u l-intimati mxew ma' dik l-għażla biex jirribattuh, il-Qorti sejra hija wkoll tqis l-ilment taħt l-imsemmija taqsimiet. Fi kliem ieħor, sejra (i) tqis jekk kienx hemm ksur tal-jedd kontra arrest illegali jew arbitrarju, (ii) jekk ir-rikorrent kienx mogħti, f'ilsien li jifhem, tagħrif biżżejjed dwar il-jeddijiet tiegħu biex ikun jaf għaliex kien qiegħed jinżamm u (iii) jekk kienx imċaħħad minn jedd li jersaq quddiem qorti jew awtorita' oħra kompetenti biex l-arrest tiegħu jkun mistħarreġ fi żmien xieraq u b'mod effettiv;

Illi l-Qorti tqis li ma hemm l-ebda dubju li ż-żmien li r-rikorrent kellu joqgħod fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni, kif jixhed isem il-post, kien żmien li

[31] A.L. 320/05 (L.S. 420.06) li ittraspona d-Direttiva 2003/9KE

kien miżmum u mċaħħad mill-ħelsien tiegħu. Il-fatt ukoll li, ftit żmien wara li ttieħed f'dak iċ-Ċentru seħħlu jaħrab għal xi żmien ukoll juri li hu ma kellux l-għażla li jmur fejn irid bla xkiel, għaliex ħadd ma jaħrab minn imkien li fih ikun qiegħed għaliex irid u li jista' jitlaq minnu x'ħin jogħġbu. Meta nstab f'Ċentru miftuħ band'oħra f'Malta, reġa' ttieħed lura lejn iċ-Ċentru ta' Detenzjoni, minkejja li sa dakinhar kien ressaq it-talba tiegħu lill-Bord tal-Appell għar-Rifuġjati biex jingħata kenn f'Malta;

Illi l-konsiderazzjonijiet li sejra tagħmel il-Qorti għalhekk sejrin iqisu dik id-detenzjoni li, għal raġunijiet prattiċi, sejra titqies bħala "*quid unum*" b'seħħ minn meta twassal Malta f'Ottubru tal-2006 sa ma nħeles f'Ottubru ta' sena wara;

Illi għar-rigward ta' **jekk id-detenzjoni tar-rikorrent kinitx waħda legali u mhux arbitrarja** diġa' ngħad x'għandu jkun biex arrest jew żamma ta' persuna tkun tissoddisfa dawn il-ħtiġijiet. Madankollu, tajjeb li wieħed jgħid li, għal dak li jirrigwarda d-dispożizzjonijiet tal-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni, jeżistu żewġ ċirkostanzi biex wieħed iqis jekk arrest huwiex wieħed imħares b'dak l-artikolu. Kemm hu hekk, ir-raġuni tad-detenzjoni trid tkun għal waħda minn żewġ għanijiet, u jiġifieri jew (a) biex jiġi evitat li persuna tidħol irregolarment fil-pajjiż jew (b) għaliex tkun miexja dwar persuna bħal dik proċedura għat-tneħħija jew l-estradizzjoni tagħha. Jekk matul detenzjoni bħal dik ma jintweriex li hemm xi waħda mill-imsemmija għanijiet, id-detenzjoni ssir waħda arbitrarja u jkun seħħ ksur tal-jedd ta' dik il-persuna li ma tiġix imċaħħda mill-ħelsien tagħha;

Illi fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet li ssemmew qabel u tal-fatt li hekk kif twassal Malta r-rikorrent tqies bħala persuna li kellha titneħħa minn Malta, jidher li ż-żamma tiegħu kienet waħda legali (jiġifieri msejsa fuq dispożizzjoni ta' liġi) għall-finijiet tat-tneħħija tiegħu minn Malta u tad-dispożizzjonijiet relattivi tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni[32] u dan għaliex il-liġi domestika taħseb espressament għal din is-sitwazzjoni[33];

Illi dwar jekk iż-żamma tar-rikorrent kenitx waħda magħmula b'bona fidi u jekk baqgħetx ukoll marbuta mal-għan oriġinali tagħha jinqalgħu dubji. F'dan il-każ, ikunu jridu jintwerew (minn min jiġġustifika d-detenzjoni) ċirkostanzi tajbin biex tali detenzjoni ma ssirx arbitrarja. Fost dawn, wieħed irid iqis jekk ir-raġuni tad-detenzjoni kenitx tabilħaqq marbuta

---

[32] Ara Q.E.D.B. **25.11.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Mahamed Jama vs Malta*** (Applik. Nru. 10290/13) § 144
[33] Ara art. 5 u 14(2) tal-Kap 217

mal-għan dikjarat, jew jekk il-post fejn il-persuna tkun inżammet kienx xieraq għall-għanijiet tar-raġuni mogħtija, jew jekk iż-żmien ta' dik iż-żamma kienx raġonevolment meħtieġ biex jintlaħaq dak l-għan jew kienx inqabeż;

Illi l-Qorti hija tal-fehma li hekk kif ir-rikorrent ressaq it-talba tiegħu mal-awtoritajiet Maltin biex jingħata kenn f'Malta, ma setax jingħad aktar li hu kien qed jinżamm f'Malta bil-ħsieb li jitreġġa' lura mnejn kien ġie. Kif kienet il-liġi fis-seħħ dak iż-żmien, malli tressqet dik it-talba tiegħu mal-awtorita' kompetenti, ma setax jitneħħa minn Malta sakemm jintemm il-proċess biex titqies it-talba tiegħu (kemm jekk favur u kif ukoll jekk kontra). Mill-provi ħareġ li, sakemm inħeles mal-għeluq tas-sena li kien wasal f'Malta, il-proċess mitlub mir-rikorrent kien għadu għaddej u għalhekk il-Qorti ma għandha l-ebda dubju li r-raġuni taż-żamma tiegħu ma kellhiex x'taqsam aktar mal-ħsieb li jitneħħa minn Malta. L-intimati ma ressqu l-ebda prova li tixhed li dan il-ħsieb kien baqa' jippersisti wkoll sakemm dam għaddej tali proċess. Min-naħa l-oħra, ma jidhirx li r-rikorrent inħeles minħabba li kien ressaq it-talba tiegħu għall-għoti ta' kenn f'Malta, iżda minħabba li tħaddmet il-politika ('*policy*') li malli persuna tkun ilha sena miżmuma f'Ċentru ta' Detenzjoni, din tinħeles;

Illi f'dan ir-rigward ingħad li "*compliance with national law is not, however, sufficient: Article 5§1 requires in addition that any deprivation of liberty should be in keeping with the purpose of protecting the individual from arbitrariness. It is a fundamental principle that no detention which is arbitrary can be compatible with Article 5§1 and the notion of 'arbitrariness' in Article 5§1 extends beyond a lack of conformity with national law, so that a deprivation of liberty may be lawful in terms of domestic law but still arbitrary and contrary to the Convention*"[34]. F'dan il-każ, il-fatt li, minkejja li ressaq talba biex jingħata kenn f'Malta, ir-rikorrent inżamm fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni jqajjem ukoll element ieħor li dik iż-żamma kienet arbitrarja minħabba li ż-żmien meħud mill-awtorita' kompetenti biex tqis it-talba tiegħu kienet tmur lil hinn minn dak meqjus raġonevoli[35];

Illi fid-dawl tal-fatt li għal bosta xhur wara li nbdiet il-proċedura biex jingħata kenn f'Malta, ir-rikorrent kien xorta waħda baqa' miżmum fiċ-Ċentru u kienu twaqqfu (sospiżi) l-proċeduri għat-tneħħija tiegħu minn

[34] Q.E.D.B. **23.7.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Aden Ahmed vs Malta***(Applik. Nru. 55352/12) § 141
[35] Q.E.D.B. **23.7.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Suso Musa vs Malta*** (Applik. Nru. 42337/12) § 101

Malta, il-Qorti tasal għall-fehma li r-rikorrent jgħid sewwa li ġarrab ksur tal-jedd tiegħu billi dik iż-żamma ma baqgħetx aktar taqa' fil-parametri tal-artikolu 34(1)(j) tal-Kostituzzjoni jew tal-artikolu 5(1)(f) tal-Konvenzjoni;

Illi l-Qorti sejra tgħaddi issa biex tqis **jekk tħarsux il-prinċipji li r-rikorrent jingħata tagħrif** xieraq, f'waqtu u fi lsien li jifhem dwar ir-raġuni taż-żamma tiegħu. Huwa miżmum li "*Article 5§2 contains the elementary safeguard that any person arrested should know why he is being deprived of his liberty. This provision is an integral part of the scheme of protection afforded by Article 5: by virtue of paragraph 2 any person arrested must be told, in simple, non-technical language that he can understand, the essential legal and factual grounds for his arrest, so as to be able, if he sees fit, to apply to a court to challenge its lawfulness in accordance with Article 5§4. Whilst this information must be conveyed 'promptly' (in French: 'dans le plus court delai'), it need not be related in its entirety by the arresting officer at the very moment of the arrest. Whether the content and promptness of the information conveyed were sufficient is to be assessed in each case according to its special features. It also reiterates that paragraph 2 of Article 5, like paragraph 4, is applicable both to persons deprived of their liberty by arrest and to those deprived of it by detention*"[36];

Illi, fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha, ħareġ li huwa minnu li r-rikorrent ingħata l-Ordni ta' Tneħħija minnufih malli tniżżel mill-bastiment li kien wasslu f'Malta u hekk kif ingħata n-numru ta' identifikazzjoni[37]. Kien ingħata wkoll librett b'tagħrif dwar jeddijiet tiegħu. Saret ukoll intervista mill-Uffiċċjali tal-Immigrazzjoni biex jinkiseb tagħrif dwaru. Dawk iċ-ċirkostanzi kienu jagħmluha ċara biżżejjed għalih biex jifhem li r-raġuni taż-żamma tiegħu kienet marbuta mad-dħul tiegħu f'Malta mingħajr permess u li t-tneħħija tiegħu minn Malta kienet sewwasew marbuta ma' din iċ-ċirkostanza[38];

Illi, minbarra dan, intwera li r-rikorrent kien maġġorenni, kien minn żmien irawwem persuni oħrajn fi twemminhom u jmexxihom, kien jaf jitkellem bl-ingliż (u xehed quddiem il-Qorti bla ebda diffikulta' fl-ilsien ingliż) u kien jagħmilha wkoll ta' traduttur ma' persuni ġejjin minn art twelidu u pajjiżi oħrajn kulfejn kien ikun meħtieġ (magħduda l-isptar, quddiem

[36] Q.E.D.B. **23.7.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Suso Musa vs Malta*** (Applik. Nru. 42337/12) § 113
[37] Dokti "EMC1" u "EMC2", f'paġġ. 18 – 9 tal-proċess
[38] Ara Kost. **29.4.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Essa Maneh et vs Kummissarju tal-Pulizija et***

avukati tal-għajnuna legali u wkoll fil-qorti)[39]. Xehed li ftit żmien wara l-wasla tiegħu f'Malta ltaqa' wkoll ma' rappreżentanti ta' għaqdiet non-governattivi u kien jikkollabora magħhom fir-relazzjoni tagħhom ma' immigranti oħrajn;

Illi fid-dawl ta' dawn iċ-ċirkostanzi, il-Qorti ma tarax kif ir-rikorrent jista' jgħid li ma kienx mgħarraf biżżejjed bir-raġuni li għaliha kien inżamm detenut fiċ-Ċentru. Tqis li l-fatt li nieda proċeduri biex l-awtoritajiet jikkunsidraw jagħtuh kenn f'Malta sewwasew għaliex, fin-nuqqas, kien jibqa' bix-xabla tat-tneħħija tiegħu minn Malta mdendla fuq rasu. Dawk il-proċeduri kellu kull jedd li jagħmilhom u kienu biżżejjed biex b'dak il-mod, jibdel il-qagħda legali tiegħu f'Malta mqar sakemm l-awtoritajiet jiddeterminaw it-talba tiegħu;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti ma ssibx li r-rikorrent seħħlu jagħtiha raġunijiet tajbin biex minnhom jirriżulta li huwa ġarrab ksur tal-jedd tiegħu taħt l-artikolu 5(2) tal-Konvenzjoni u l-artikolu korrispondenti tal-Kostituzzjoni;

Illi fl-aħħarnett, il-Qorti tgħaddi biex tqis **jekk seħħx ksur tal-jedd tar-rikorrent li jinqeda bi proċeduri xierqa u fejjieda** biex awtorita' kompetenti tistħarreġ is-siwi taż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru;

Illi l-Qorti tagħraf li s-siwi jew il-legalita' taż-żamma ta' persuna trid titqies kemm fid-dawl tad-dispożizzjonijiet tal-liġi domestika u kif ukoll f'dak tal-Konvenzjoni[40]. Ir-rimedji li l-persuna jkollha għad-dispożizzjoni tagħha jridu jkunu fejjieda għall-għan li jistħarrġu l-legalita' ta' dik iż-żamma u jkunu ċert biżżejjed fl-għan tagħhom għal min jinqeda bihom. Minbarra dan, il-persuna miżmuma trid tkun tista' tinqeda mir-rimedji sa minn waqt li dik il-persuna tkun miżmuma;

Illi l-Qorti ma tistax tilqa' l-argument tal-intimati li l-ilment tar-rikorrent ma huwiex mistħoqq ladarba huwa nħeles mid-detenzjoni matul iż-żmien li kienet qiegħda tinstema' l-kawża. Dan jingħad għaliex illum huwa stabilit li persuna li tkun inħelset jibqagħlha xorta waħda l-jedd li tressaq ilment taħt l-artikolu 5(4) tal-Konvenzjoni jekk trid tikkontesta l-ħeffa tar-rimedju li seta' kellha biex tinqeda bih biex titlob l-istħarriġ tad-detenzjoni tagħha[41]. Fil-każ tal-lum, ir-rikorrent qiegħed jgħid sewwasew li ma

[39] Xhieda tiegħu f'paġġ. 188 u 193 tal-proċess
[40] Q.E.D.B. **23.7.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Mikalauskas vs Malta*** (Appli. Nru. 4458/10) § 89
[41] Ara Q.E.D.B. **23.7.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Aden Ahmed vs Malta*** (Applik. Nru. 55352/12) § 105

kellux rimedju xieraq disponibbli biex jikkontesta ż-żamma tiegħu u li dan seta' jitwettaq fi żmien raġonevoli;

Illi qies tajjeb biex wieħed jara jekk tħarsux id-dispożizzjonijiet tal-imsemmi sub-artikolu irid jirriżulta li r-rimedju mogħti lill-persuna miżmuma jkun wieħed wiesa' biżżejjed biex il-qorti jew l-awtorita' li tisma' l-ilment tkun tista' tqis jekk dik iż-żamma tkunx qiegħda ssir b'mod legali[42]. Ingħad li dak is-sub-artikolu jirreferi għal "*domestic remedies that are sufficiently certain, otherwise the requirements of accessibility and effectiveness are not fulfilled. The remedies must be made available during a person's detention with a view to that person obtaining a speedy judicial review of the lawfulness of his or her detention capable of leading, where appropriate, to his or her release. Indeed, Article 5§4, in guaranteeing arrested or detained persons a right to bring proceedings to challenge the lawfulness of their detention, also proclaims their right, following the institution of such proceedings, to a speedy judicial decision concerning the lawfulness of that detention*"[43];

Illi madankollu, meta wieħed jifli x'kienu r-rimedji li r-rikorrent seta' jinqeda bihom (u li l-intimati semmew meta qajmu l-eċċezzjoni preliminari li dwarha din il-Qorti tat is-sentenza preliminari tagħha f'din il-kawża), wieħed minnufih isib li r-rikorrent u persuni oħra fl-istess ilma ma kellhomx rimedju ċert, ċar u effettiv li bih kull wieħed minnhom seta' jitlob l-istħarriġ tal-legalita' taż-żamma tiegħu jew li dan seta' jsir fi żmien raġonevoli qabel ma l-persuna tkun inħelset mid-detenzjoni[44]. Dwar din il-qagħda kien hemm numru ta' sentenzi li stħarrġu l-pożizzjoni f'Malta ta' persuni fil-qagħda li kien jinsab fiha r-rikorrent[45] u ma jidhrilhiex li għandha ttawwal wisq fuq din il-ħaġa;

Illi mill-provi f'din il-kawża ħareġ li l-proċeduri li tnedew mir-rikorrent lanqas kienu għadhom qabżu l-istadju preliminari sa dakinhar li nħeles. Minbarra dan, ma ntwera bl-ebda mod li, ukoll kieku l-proċeduri għat-talba tiegħu li jingħata kenn f'Malta ntemmu fi żmien qasir, kien sejjer

[42] Q.E.D.B. **27.7.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Louled Massoud vs Malta*** (Applik. Nru. 24340/08) § 39
[43] Q.E.D.B. **9.1.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Kadem vs Malta*** (Applik. Nru. 55263/00) § 41
[44] Q.E.D.B. **5.1.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Frasik vs Polonja*** (Applik. Nru. 22933/02) § 66
[45] Ara, b'eżempju, Q.E.D.B. **26.11.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Mahamed Jama vs Malta*** (Applik. Nru. 10290/13) §§ 115 – 122 ; u Q.E.D.B. **3.5.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Abdi Mahamud vs Malta*** (Applik. Nru. 56796/13) §§ 104 – 111 (żewġ każijiet li kienu jirrigwardaw rifuġjati miżmuma fl-istess Ċentru li fih kien miżmum ir-rikorrent)

jitkompla l-proċess għat-tneħħija tar-rikorrent minn Malta. Kien jaqa' fuq l-intimati d-dmir li jippruvaw dan;

Illi meta tqis dawn il-konsiderazzjonijiet fid-dawl tal-fatti li tressqu quddiemha, il-Qorti tasal għall-fehma li r-rikorrent għandu raġun jilmenta bi ksur tal-jedd tiegħu taħt din il-kawżali billi ma setax jinqeda b'rimedju effettiv biex il-legalita' taż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru tkun mistħarrġa u li dan isir fi żmien raġonevoli;

Illi għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti tasal għall-fehma li r-rikorrent taha raġunijiet tajbin biżżejjed biex issib li huwa ġarrab ksur tal-jedd tiegħu għall-ħarsien minn arrest jew detenzjoni arbitrarja u għalhekk sejra tilqa' l-ewwel talba tiegħu;

Illi minħabba li l-Qorti waslet għal din il-fehma, isegwi li r-rikorrent jistħoqqlu li jingħata kumpens minħabba fiż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru bi ksur tal-jedd tiegħu. Dan l-effett jidher li huwa wieħed awtomatiku mas-sejbien innifsu tal-ksur li jkun seħħ u l-liġi żżid tgħid ukoll li l-kumpens ikun wieħed "esegwibbli" li jfisser li għandu jkun realiżżabbli b'mod konkret għall-benefiċċju tal-persuna li tkun ġarrbet tali ksur u huwa meqjus bħala jedd konsegwenzjali awtomatiku li dik il-persuna jingħatalha kontra min ikun hekk kisirlu l-jedd għal-liberta' tiegħu[46];

Illi wara li qieset iċ-ċirkostanzi kollha tal-każ u fittxet ukoll li tqabbel dawk iċ-ċirkostanzi ma' każijiet oħrajn li jixxiebhu, il-Qorti tasal għall-fehma li r-rikorrent jistħoqqlu jingħata b'kumpens għad-danni morali mġarrbin minnu minħabba l-ksur tal-imsemmi jedd fundamentali tiegħu s-somma ta' sitt elef euro (€ 6,000). Ir-rikorrent ma ressaq l-ebda prova ta' xi danni materjali li dwarhom kien qiegħed jippretendi wkoll li jingħata kumpens;

Illi l-Qorti sejra issa tqis l-**ilment tar-rikorrent dwar il-ksur tal-jedd li ma jkunx suġġett għal trattament inuman jew degradanti**. Huwa jibni l-każ tiegħu kemm fuq l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u kif ukoll fuq l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni. F'dawn iċ-ċirkostanzi, il-Qorti sejra tqis l-ilment tar-rikorrent taħt l-aspett tal-imsemmija żewġ artikoli flimkien, u tqishom fil-qafas taċ-ċirkostanzi fattwali li joħorġu mill-provi mressqin mill-partijiet u mill-kostatazzjonijiet li setgħet tagħmel il-Qorti meta aċċediet fiċ-Ċentru in kwestjoni;

[46] Van Dijk, Van Hoof, Van Rijn, Zwaak *op. cit.*, § 9.8 f'paġ. 508

Illi l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni jgħid li "*(1) Ħadd ma għandu jkun assoġġettat għal piena jew trattament inuman jew degradanti. (2) Ebda ħaġa li hemm fi jew magħmula skond l-awtorita' ta' xi liġi ma titqies li tkun inkonsistenti ma' jew bi ksur ta' dan l-artikolu safejn il-liġi in kwestjoni tawtorizza l-għoti ta' xi deskrizzjoni ta' piena li kienet legali f'Malta minnufih qabel il-ġurnata stabilita. ...*". Min-naħa l-oħra, l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni jgħid li "*Ħadd ma għandu jkun assoġġettat għal tortura jew għal trattament jew piena inumana jew degradanti*";

Illi xieraq jingħad li l-imsemmija dispożizzjonijiet jinqdew bi kliem li juri li l-projbizzjoni li xiħadd jittratta lil xiħadd ieħor b'mod inuman jew degradanti hija waħda assoluta (hija mfissra bħala "an unqualified prohibition"[47]) u li ma tħallix eċċezzjonijiet jew tiġbid[48]. Huma dispożizzjonijiet li jitfgħu fuq l-Istat ukoll obbligazzjoni pożittiva li jaraw li l-jedd jitħares u mhux biss waħda fejn l-Istat jirrimedja wara li jkun hemm ksur tiegħu. Huwa wkoll minħabba f'hekk li huwa mistenni li l-imġiba li minnha wieħed jilminta trid tkun ta' qawwa jew qilla ta' ċerta gravita' u li tkun ippruvata fi grad għoli daqskemm xieraq skond in-natura tal-proċediment li jkun. Huwa aċċettat ukoll li t-'tortura', it-'trattament inuman' u t-'trattament li jbaxxi' 'l dak li jkun huma kunċetti li jirkbu fuq xulxin u mhumiex maqtugħin għal kollox minn xulxin, ladarba huma mġiba mhux xierqa fuq xiħadd li hija differenti minħabba l-grad ta' severita' li tintuża, b'tal-ewwel tikkostitwixxi l-għamla l-aktar ħarxa ta' mġiba u tal-aħħar l-għamla l-inqas kiefra;

Illi kemm dan huwa tabilħaqq hekk, bil-kliem "trattament degradanti" wieħed jifhem "*treatment that humiliates or debases ... Degrading treatment in the sense of article 3 is conduct that 'grossly humiliates', although causing less suffering than torture. The question is whether a person of the applicant's sex, age, health, etc., of normal sensibilities would be grossly humiliated in all the circumstances of the case*."[49] Hemm differenza wkoll bejn trattament inuman u trattament degradanti. Kull trattament inuman huwa minnu nnifsu wieħed ukoll degradanti, iżda mhux kull trattament degradanti jsir trattament inuman[50], liema trattament "*covers at least such treatment as deliberately causes severe mental and physical suffering*"[51];

---

[47] Cfr R. Gordon, T Ward & T Eicke *The Strasbourg Case Law: Leading Cases from the European Human Rights Reports* (Sweet & Maxwell 2001) f'paġ. 117

[48] Kemm hu hekk, ara art. 15 tal-Konvenzjoni

[49] Harris, O'Boyle & Warbrick *Law of the European Convention of Human Rights*, paġġ. 80 - 1

[50] Kost. **19.2.2008** fil-kawża fl-ismijiet ***Meinrad Calleja vs Kummissarju tal-Pulizija et***

[51] K Reid *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights* (3rd Edit., 2008) §IIB – 416, paġ. 575

Illi mġiba li twassal lil persuna biex tagħmel xi ħaġa kontra r-rieda jew kontra l-kuxjenza tagħha tista' wkoll titqies bħala trattament degradanti. F'xi każijiet tqies li, flimkien ma' dawn il-kriterji, jkun irid jintwera wkoll li min ikun wettaq l-egħmil degradanti jkun għamel dan bil-fehma jew l-intenzjoni li jżeblaħ, iċekken jew jumilja 'l vittma, imma jidher li jkun iżjed għaqli li wieħed iqis it-trattament li jkun ingħata fiċ-ċirkostanzi konkreti tal-persuna li tkun għaddiet minn dak it-trattament u tal-każ li fih ikun iġġarrab[52], għalkemm ma tiddependix lanqas għal kollox fuq dak li suġġettivament tħoss il-persuna mġarrba[53];

Illi biex iseħħ ksur tal-artikolu 3, it-trattament degradanti jrid jintwera li "*gravement ibaxxi lil dak li jkun quddiem ħaddieħor .... u jidher li llum hu ġeneralment aċċettat li biex trattament determinat jaqa' taħt il-komminazzjonijiet tad-dispożizzjonijiet fuq ċitati[54], jeħtieġ ċertu grad ta' gravita'*"[55], li mingħajru ma jkunx jista' jingħad li seħħ ksur ta' dak il-jedd[56]. Għalhekk, biex trattament jitqies li jkun degradanti, irid jintwera li jmur lil hinn minn sempliċi inkonvenjenza jew disaġju[57];

Illi b'żieda ma' dan, huwa miżmum ukoll li minħabba li 'trattament degradanti u inuman' huma konċetti astratti, biex tassew jista' jingħad li seħħew iridu "jikkonkretiżżaw neċessarjament f'xi fatt jew fatti materjali" li jkunu ta' ċerta gravita'[58] li jitkejlu fuq l-effett li tali trattament ħalla fuq il-persuna li kienet suġġetta għalih[59]. Minbarra dan, jista' jkun il-każ li l-qies dwar jekk imġiba partikolari tkunx waħda li ġġibx ksur tal-imsemmi jedd irid ikun "*judged by the circumstances of the case and the prevalent views of the time .. .. It is clear that the answer to the question whether Article 3 has been violated, although depending on all the circumstances of the case, including such factors as the mental effects on the person concerned, is not entirely dependent on his subjective appreciations and feelings*"[60];

[52] Kost. **6.12.1989** fil-kawża fl-ismijiet ***Fenech vs Kummissarju tal-Pulizija*** (Kollez. Vol: **LXXIII.i.239**)
[53] P.A. (Kost.) TM **19.10.2007** fil-kawża fl-ismijiet ***Lawrence Gatt vs L-Onor. Prim Ministru et*** (konfermata fil-Qorti Kostituzzjonali fit-**12.2.2008**)
[54] F'dan il-każ, jiġifieri l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni
[55] Kost. **20.7.1977** fil-kawża fl-ismijiet ***Ġużeppa Galea vs Segretarju tad-Djar et*** (Deċ. Kost. II, Għ.S.L., paġ. 549)
[56] Q.E.D.B. **6.10.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Lecomte vs Ġermanja*** (Applik. Nru. 80442/12) §§ 91 – 2
[57] Kost. **18.11.1989** fil-kawża fl-ismijiet ***Testa vs Attard noe et*** (Kollez. Vol: **LXXIII.i.185)**
[58] Kost. **8.5.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Bonello vs Onor. Prim Ministru et*** (Kollez. Vol; **LXXXV.i.1**)
[59] Kost. **5.4.1991** fil-kawża fl-ismijiet ***Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et*** (Kollez. Vol: **LXXV.i.106**)
[60] Van Dijk, van Hoof, van Rijn, Zwaak Theory and Practice of the European Convention on Human Rights (4th Edit, 2006), § 7.3, f'paġġ.412 u 415

Illi għal dak li jirrigwarda l-piż tal-prova ta' ksur tal-artikolu 3, jidher li jaqa' fuq min jilminta mill-ksur tal-imsemmi jedd li jressaq prova lil hinn mid-dubju raġonevoli li tabilħaqq ikun seħħ ksur ta' l-imsemmi artikolu[61]. Irid jingħad li din mhijiex fehma li magħha jaqbel kulħadd[62]. Iżda "*such proof may follow from the coexistence of sufficiently strong, clear and concordant inferences or of similar unrebutted presumptions of fact. The conduct of the parties when evidence is being obtained has to be taken into account*"[63];

Illi l-qies ta' jekk trattament jaqax fil-parametri tal-artikolu 3 irid isir b'riferenza għaċ-ċirkostanzi kollha tal-każ li jkun fil-qafas tiegħu, magħduda l-mod ta' kif jingħata, it-tul tiegħu, l-effetti fiżiċi u morali li jħallu fuq il-persuna hekk trattata, u ċirkostanzi oħrajn bħas-sess, l-eta' u s-saħħa tal-vittma. Trattament jitqies bħala inuman meta tal-anqas iġib fuq il-vittma tbatija fiżika jew psikika "intensa" mqar jekk mhux akkompanjata bi ġrieħi li jidhru fuq il-ġisem, u jekk "iqajjem f'dak li jkun sentimenti ta' biża', angoxxia u sens ta' inferjorita' li jumiljaw u jiddenigraw lil dak li jkun saħansitra sakemm possibilment jabbattu r-reżistenza fiżika jew morali tiegħu"[64]. L-istħarriġ li trid tagħmel il-Qorti dwar jekk it-trattament mogħti jiksirx l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni (jew l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni) huwa marbut maż-żmien li l-każ ikun qiegħed quddiemha biex tqis l-ilment[65];

Illi l-Qorti ta' Strasbourg semmiet u senslet ukoll prinċipji dwar il-qies ta' trattament inuman jew degradanti jew ta' tortura f'kawżi li tressqu quddiemha kontra Malta, kemm fejn jolqtu l-kundizzjonijiet ta' persuni miżmuma f'faċilita' korrettiva[66] u kif ukoll fil-każ ta' immigranti jew rifuġjati matul iż-żamma tagħhom f'Malta[67], bħalma huwa l-każ tar-rikorrent f'din il-kawża tal-lum;

Illi mill-provi mressqin matul is-smigħ tal-kawża, ħareġ li fiż-żmien li r-rikorrent inżamm fiċ-Ċentru kienet għaddejja mewġa qawwija ta' wasliet f'Malta ta' immigranti mill-Afrika. Fil-kwartieri li fihom ittieħed kien hemm problema ta' iffullar ta' persuni miżmuma u li t-tmexxija tal-istess

---

[61] Q.E.D.B. **13.6.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Anguelova vs Bulgarija*** (Applik. Nru. 38361/97) § 111
[62] Ara M. Schiavone (Ed.) <u>*When Judges Dissent*</u> (2008), f'paġġ. 241 – 3
[63] Q.E.D.B. **12.4.2005** fil-kawża fl-ismijiet ***Shamaiev et vs Ġorġja u Russja*** (Applik. Nru. 36378/02) § 338
[64] Kost. **31.10.2014** fil-kawża fl-ismijiet ***Paul Caruana vs Id-Direttur tal-Ħabs et***
[65] Kost. **22.2.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Dilek Sahan et vs Ministru tal-Ġustizzja u l-Intern et***
[66] Q.E.D.B. **29.10.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Story et vs Malta*** (Applik. Nru. 56854/13) §§ 104 – 6, 115, 119 – 121 u 126
[67] Q.E.D.B. **26.11.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Mahamed Jama vs Malta*** (Applik. Nru. 10290/13) §§ 26 – 9; Q.E.D.B. **12.1.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Moxamed Ismaaciil et vs Malta*** (Applik. Nru. 52160/13) §§ 78 – 83; u Q.E.D.B. **22.11.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Abdullah Elmi et vs Malta*** (Applik. Nru. 25794/13) §§ 99 – 110

kumpless kellha titħabat biex trażżan l-effetti ta' dawn il-wasliet u tlaħħaq mal-ħtiġijiet bażiċi tal-persuni miżmuma. Dan qiegħed jingħad biex ifisser il-qafas ta' rejalta' li tixhed il-piż li ntefa' fuq l-Istat biex ilaħħaq ma' tali fenomenu u fl-istess waqt jassigura ż-żamma tas-sigurta' pubblika. Imma dan ma kienx raġuni tajba biżżejjed biex persuni bħar-rikorrent ma jingħatawx trattament li jħares id-dinjita' tagħhom jew li jumiljahom;

Illi fis-sottomissjonijiet tiegħu ir-rikorrent jgħid li filwaqt li jagħraf li mhux kull trattament marbut ma' detenzjoni jwassal biex jitqies bħala trattament inuman, degradanti jew tortura, madankollu l-kundizzjonijiet li nżamm fihom matul iż-żmien li kien fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni kienu jwasslu għall-ksur tal-jedd tiegħu taħt l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni. Huwa jgħid li dan joħroġ kemm dwar il-kundizzjonijiet ebsin li kien isib ma' wiċċu fiċ-Ċentru, u kif ukoll dwar l-imġiba tal-awtoritajiet fil-konfront tiegħu;

Illi dwar il-kundizzjonijiet in ġenerali fiċ-Ċentru, ir-rikorrent jgħid li biċċa miż-żmien li qatta' miżmum kellu joqgħod fit-taqsima tat-tined fejn il-kundizzjonijiet kienu agħar minn dawk meta kien miżmum fil-bini. Dawk il-kundizzjonijiet ukoll kienu mill-agħar. Huwa jsensel lista ta' nuqqasijiet li jolqtu mill-provvisti sal-kundizzjonijiet ambjentali li fihom kellu jgħix u jqatta' l-jum u x'kien jitħalla jagħmel jew ma jagħmilx mit-tmexxija taċ-Ċentru. Huwa jtenni li dawn il-kundizzjonijiet kienu jiksru l-kriterji l-iżjed bażiċi stabiliti minn *standards* internazzjonali u li dwarhom kien tqajjem tħassib dwar il-kundizzjonijiet taċ-Ċentru jew ta' ċentri oħrajn f'Malta f'dak iż-żmien[68];

Illi dwar it-trattament li ngħata jitkellem dwar il-ħtiġijiet mediċi tiegħu u n-nuqqas ta' attenzjoni mogħtija u dwar kif kien ikun mgħajjar minn gwardjani jew nies li kienu mqabbdin biex iżommu l-ordni fiċ-Ċentru;

Illi, min-naħa tagħhom, l-intimati jgħidu li r-rikorrent qatt ma nżamm maqful b'kastig u lanqas inżamm maqful waħdu. Jisħqu li l-ambjenti fejn inżammu l-persuni kienu jaqdu l-ħtiġijiet essenzjali tagħhom u l-istess seta' jingħad għal ħwejjeġ oħra bħal disponibilita' ta' trattament mediku u faċilitajiet, filwaqt li tennew li dan kollu kien isir minkejja ċ-ċirkostanzi ta' għadd kbir ta' persuni li kienu jidħlu Malta b'mod irregolari, in-nefqa kbira li ż-żamma tagħhom iġġib magħha u li tintrefa' mill-Gvern u l-ħsarat li l-istess nies kienu jagħmlu fil-faċilitajiet maħsubin għall-użu tagħhom;

---

[68] Ara Dokti "A" sa "I", f'paġġ. 207 sa 313 tal-proċess

Illi l-Qorti tqis li r-rikorrent, minbarra l-ilmenti li qajjem dwar nuqqas ta' faċilitajiet u ta' wisgħa, semma wkoll kif kien iġarrab tgħajjir[69] minn gwardjani, u li kien jinżamm manettjat meta kien jinħareġ miċ-Ċentru mqar biex jagħti għajnuna ta' servizz ta' traduzzjoni jew meta jmur l-isptar[70]. Semma wkoll kif, minkejja li kellu żewġ *bullets* inkastrati wieħed f'kull riġel wara li ndarab meta kien qed jaħrab minn pajjiżu, ma kienx ingħata l-għajnuna medika meħtieġa u nżamm jistenna żmien twil biex ingħata appuntament biex isirlu eżami mediku[71]. Ir-rikorrent isemmi wkoll it-tħaddim ta' miżuri dixxiplinari arbitrarji, b'nies jinżammu maqfula f'ċellola żgħira ta' isolament, u każijiet ta' persuni miżmuma flimkien minkejja li milquta minn mard li jittieħed. Huwa lmenta wkoll min-nuqqas sħiħ ta' faċilitajiet fejn hu seta' jinġabar fit-talb jew jiġbor u jmexxi 'l oħrajn fit-talb. Xhieda mressqin minnu xehdu wkoll fuq il-kundizzjonijiet ħżiena fiċ-Ċentru[72], dwar it-tlibbis tal-manetti[73] u dwar s-swat ta' residenti mill-personal imqabbad biex jissorveljahom[74];

Illi, min-naħa tagħhom, l-intimati ressqu xhieda biex juru li dak li jilminta minnu r-rikorrent ma kienx minnu u jrid jitqies fil-qafas ta' ambjenti fejn għadd kbir ta' persuni ma jafux lil xulxin u lkoll milquta mit-tiġrib ta' vjaġġ twil, isibu rwieħhom f'daqqa f'ambjent limitat ma' nies oħrajn ta' xejriet u kulturi differenti. Jisħqu li r-rikorrent iressaq xhieda li fiha ma kienx imdaħħal direttament u għalhekk ma tiswilux biex tipprova li hu tabilħaqq ġarrab trattament disuman jew degradanti;

Illi wħud miċ-ċirkostanzi ambjentali taċ-Ċentru l-Qorti setgħet tarahom meta aċċediet f'bosta bnadi taċ-Ċentru;

Illi l-Qorti tqis li f'ċirkostanzi fejn persuna tkun waslet f'Malta b'mod irregolari u mbagħad tittieħed b'detenzjoni f'Ċentru, ma jistax jonqos li persuna bħal dik li tkun għamlet vjaġġ iebes u perikoluż b'riskju effettiv għal saħħitha jew saħansitra għal ħajjitha, ma tibdiex tara ż-żamma tagħha bħala t-tkissir tal-ħolma tal-ħarba mill-għawġ u l-kisba ta' ħelsien f'art oħra. Dan jiġri wkoll jekk titqiegħed f'kundizzjonijiet li jidhru aħjar minn dawk li kienet fihom jew kienet tgawdi minnhom f'art twelidha jew sakemm għamlet il-vjaġġ li wassalha f'Malta. Ma jonqosx ukoll li x-

[69] Xhieda tiegħu f'paġ. 184 tal-proċess
[70] Xhieda tiegħu f'paġ. 188 tal-proċess
[71] Xhieda tiegħu f'paġ. 194 tal-proċess
[72] Xhieda ta' Baraki Araye Gebremeskil f'paġġ. 356 – 7 tal-proċess
[73] Xhieda ta' Fr Paul Paċe f'paġ. 327 tal-proċess
[74] Xhieda ta' Dr Greta Apap f'paġ. 426 tal-proċess

xewqa li dik il-persuna tingħata kenn fil-pajjiż li tasal fih ma jqajjimx fiha sens ta' dieqa, frustrazzjoni u inċertezza x'ħin issib ruħha miżmuma ma' oħrajn f'ambjent magħluq u suġġetta għal proċess ta' skrutinju;

Illi ingħad li "*cases concerning allegations of inadequate conditions of detention do not lend themselves to a rigorous application of the principle affirmanti incumbit probatio (he who alleges something must prove the allegation) because in such instances the respondent Government alone have access to information capable of corroborating or refuting these allegations. .. .. Still, in such cases applicants may well be expected to submit at least a detailed account of the facts complained of and provide – to the greatest possible extent – some evidence in support of their complaints. However, after the Court has given notice of the applicant's complaint to the Government, the burden is on the latter to collect and produce relevant documents. A failure on their part to submit convincing evidence on material conditions of detention may give rise to the drawing of inferences as to the well-foundedness of the applicant's allegations*"[75];

Illi l-Qorti tqis li, biex jirribattu l-allegazzjonijiet tar-rikorrent dwar il-kundizzjonijiet ta' rassa u faċilitajiet fiċ-Ċentru, l-intimati ġabu provi biex iqiegħdu f'kuntest dawk l-ilmenti u jindirizzaw ċerti allegazzjonijiet magħmulin mill-istess rikorrent. Il-Qorti tqis ukoll li, fiż-żmien li r-rikorrent kien miżmum fiċ-Ċentru, kien sar xi titjib fl-ambjenti fejn kienu joqogħdu l-persuni miżmuma, għalkemm kellhom jgħaddu aktar snin qabel ma l-qagħda tjiebet aktar. Il-Qorti tagħraf ukoll li, minkejja li saru sforzi biex il-post jinżamm f'qagħda funzjonali, kienet issir ħafna ħsara mill-istess residenti u jidher li ċerta telqa li kien hemm fil-post kienet ir-riżultat ta' użu ħażin mill-faċilita'. Il-Qorti għandha wkoll quddiem għajnejha ċerti ħsarat f'bibien jew aperturi u fis-sistema tad-dawl elettriku jew għamara li jixhdu użu ħażin jew vandaliżmu. Issemmi wkoll ir-rimi 'l hawn u 'l hinn ta' ikel imqassam u mhux kunsmat;

Illi dwar l-imġiba fil-konfront tal-persuna tar-rikorrent ma jirriżultax li r-rikorrent qatt kien imsawwat jew tħaddmu bi ħsara għalih xi miżuri dixxiplinari li wasslu biex kien miżmum f'iżolament. Dwar l-għoti ta' kura u attenzjoni medika lir-rikorrent, ma jistax jingħad li din kienet nieqsa. In-nuqqas waħdu ta' għoti ta' għajnuna medika lil persuna detenuta ma

[75] Q.E.D.B. **17.6.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Gubin vs Russja*** (Applik. Nru. 8217/04) § 56

taqax taħt l-aspett tal-artikolu 3 tal-Konvenzjoni, sakemm ma ġġibx fil-persuna ħsara attwali fiżika jew mentali jew tkun tista' tevita tbatija u wġigħ ta' ċerta intensita'[76]. Fil-każ taċ-Ċentru, ukoll matul iż-żmien li r-rikorrent kien għadu miżmum hemmhekk, kien inbeda servizz ta' attendenza regolari ta' tabib u infermieri b'servizz privat u fuq il-post[77]: dan kien jiffaċilita attenzjoni aktar f'waqtha u, jekk meħtieġ, mod imtejjeb biex pazjent li kellu bżonn ta' aktar kura speċjalizzata seta' jintbagħat l-isptar b'riferenza diretta u iżjed malajr milli kien isir qabel, meta dan kien jitħalla f'idejn il-personal imqabbad biex jissorvelja lill-persuni fiċ-Ċentru. Il-Qorti tinnota li dan l-arranġament fiċ-Ċentru fejn kien miżmum ir-rikorrent tqies bħala wieħed raġonevoli, minkejja li dejjem hemm lok ta' titjib[78];

Illi meta qieset dawn iċ-ċirkostanzi kollha u kejlithom mal-konsiderazzjonijiet ta' xejra legali li jirrigwardaw il-każ, il-Qorti ma sabitx li l-ġabra ta' ċirkostanzi li dwarhom jilmenta r-rikorrent twassal biex issib li t-trattament li ngħata kien hekk gravi jew serju li jikkwalifika bħala trattament disuman jew degradanti għall-finijiet tal-Konvenzjoni jew tal-Kostituzzjoni;

Illi minħabba f'hekk, it-tieni talba tar-rikorrent mhix sejra tintlaqa';

Illi għar-rigward tat-**tielet talba** l-fatt li r-rikorrent inħeles waqt li l-kawża kienet għadha fi stadju tal-ġbir tal-provi naqqas ħafna minn dak li l-Qorti ntalbet tirrimedja. Mill-bqija, safejn sabet li r-rikorrent ġarrab ksur tal-jedd tiegħu li jgawdi l-jedd tiegħu għall-ħelsien, diġa' għamlet il-konsiderazzjonijiet tagħha u sejra tipprovdi fil-parti dispożittiva tas-sentenza;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel talba tar-rikorrent safejn din tirreferi għaż-żamma tiegħu b'detenzjoni fiċ-Ċentru tad-Detenzjoni, u liema żamma saret bi ksur tal-jedd tiegħu li ma jinżammx arrestat b'mod arbitrarju kemm taħt l-artikolu 34 tal-Kostituzzjoni u kif ukoll taħt l-artikolu 5 tal-Konvenzjoni;

Tiċħad it-tieni talba safejn l-ilment tiegħu jirreferi għall-allegazzjoni ta' trattament degradanti jew inuman taħt l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u kif

---

[76] Q.E.D.B. **27.5.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Lebedev vs Russja*** (Applik. Nru. 13772/05) § 176
[77] Xhieda ta' Dr Greta Apap f'paġġ. 415 – 7 tal-proċess
[78] Ara Q.E.D.B. **12.1.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***Moxamed Ismaaciil et vs Malta*** (Applik. Nru. 52160/13) § 95

ukoll l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni, billi ma ssibx li ż-żamma tiegħu fiċ-Ċentru ta' Detenzjoni kienet twassal għal trattament li jikser l-imsemmija dispożizzjonijiet;

Tilqa' t-tielet talba attriċi billi tordna lill-intimati, flimkien u solidalment bejniethom, iħallsu lir-rikorrent is-somma ta' sitt elef euro (€ 6,000) bħala kumpens għall-ħsara morali mġarrba minnu minħabba l-ksur tal-jedd tiegħu li ma jkunx miżmum b'mod arbitrarju; u

Tordna li l-intimati, flimkien u solidalment bejniethom, iħallsu **l-ispejjeż tal-kawża.**

Moqrija

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef

9 ta' Marzu, 2017

Carmen Scicluna
Deputat Registratur

9 ta' Marzu, 2017